Mircea Eliade - personalitate complexă a culturii române

Cunoscut şi apreciat pe toate meridianele, Mircea Eliade - savantul şi scriitorul - a creat o operă caracteristică printr-un profund umanism. Personalitate enciclopedică de tip renascentist, el face parte din familia spirituală a lui Dimitrie Cantemir, B. P. Hasdeu, N. Iorga. Istoric al religiilor, orientalist , etnolog, sociolog, folclorist, eseist, nuvelist, romancier, dramaturg, memorialist - iată câteva dintre multiplele laturi ale activităţii sale.

I. ***Istoric al religiilor*** Primele preocupări de istorie a religiilor datează din 1925-1926, când Eliade publică recenzii şi articole în revistele vremii. Budismul, orfismul, taoismul, tantrismul, ortodoxia sunt dezbătute sub diferite aspecte înainte de plecarea în India (noiembrie 1928). Aprofundarea şi sistematizarea problemelor de specialitate au devenit posibile şi necesare începând cu toamna anului 1933, după ce a fost numit suplinitor al catedrei de logică şi metafizică a Universităţii din Bucureşti.

Tratatul de istoria religiilor, apărut la Paris în 1949, este o operă de "morfologie", în care faptele sunt studiate la propria lor scară. Eliade considera istoria religiilor o disciplină *totală*, având tangenţe cu istoria, fenomenologia, psihologia, sociologia, etnologia, antropologia, filozofia istoriei, estetica, lingvistica, etimologia, literatura. Printre cuvintele-cheie din studiile ştiinţifice ale lui Mircea Eliade se află, alături de *mituri*, *rituri*, *simboluri* şi expresia *sacrul şi profanul*. Acestea sunt două modalităţi de existenţă a omului în istorie, cărora le-a şi consacrat o monografie. Sacralitatea se manifestă peste tot, atât în lumea animală, cât şi în cea vegetală, fiind camuflată în profan. Formele şi mijloacele acestei manifestări diferă de la popor la popor şi de la epocă la epocă. *Tratatul de istoria religiilor* este o operă de profundă erudiţie, cu sute de trimiteri, cu o bibliografie exhaustivă. Oricine a parcurs paginile acestei cărţi şi-a dat seama că are în faţă o scriere în care viziunea personală a autorului domină uriaşul material documentar.

II. ***Orientalistul*** Orientalistica, alături de istoria religiilor, a fascinat adolescenţa şi tinereţea lui Mircea Eliade. Lupta împotriva somnului şi exerciţiile de educare a voinţei din ultimii ani de liceu şi primii ani de studenţie, dorinţa de a-şi depăşi condiţia reprezintă punctul de plecare al interesului pentru tehnicile yoga. Cartea care-i aduce notorietate în lumea ştiinţifică europeană şi americană e *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne*(1936). În acest tratat, Eliade a insistat asupra a ceea ce îl atrăgea în mod deosebit: tantrismul şi diferitele forme de yoga populară, aşa cum le întâlnea în legende şi folclor. Aceste aspecte fuseseră neglijate atât de savanţii occidentali, cât şi de cei autohtoni. "*Descopeream în textele tantrice că India nu era pe de-a-ntregul ascetică, idealistă şi pesimistă. Exista o tradiţie întreagă care accepta viaţa şi timpul; nu le considera nici iluzii, nici izvor de suferinţă încarnată ca singur fel de a fi în lume, în care libertatea absolută poate fi cucerită. De pe atunci înţelesesem deja că India nu cunoscuse numai dorinţa de libertate, ci şi setea de libertate; crezuse în existenţa unei prezenţe beatifice şi autohtone, aici pe pământ şi în Timp.*"(Memorii)

III.***Folcloristul*** Lucrările majore de folcloristică a lui Eliade sunt: *Folclorul ca instrument de cunoaştere* (1937), *Comentarii la legenda Meşterului Manole* (1943) şi *De la Zalmoxis la Gengis-Han* (1970). În cea din urmă prezintă cele mai importante tradiţii mitologice şi creaţii folclorice ale românilor. Strălucitelor interpretări ale *Mioriţei* şi *Meşterului Manole* li se adaugă analiza mitului cosmogonic popular românesc, cel al descălecatului şi cultului mătrăgunei. Studiile de sinteză au fost anticipate de ample analize, urmărind variate aspecte ale folcloristicii: origini, istoric, interpretare, culegeri, traduceri, studii comparate, surse de inspiraţie pentru literatura cultă. Articolele şi tratatele lui Mircea Eliade condamnă diletantismul şi

impostura, îmbină armonios sinteza, erudiţia cu accesibilitatea. Deşi nu-i displace eseul, improvizaţia spumoasă, fără plan, contactul direct cu textul constituie o cerinţă de bază a hermeneuticii* sale. Este evidenţiată şi demonstrată genialitatea folclorului românesc, în comparaţie cu manifestările similare ale altor popoare, în strălucite pagini de analiză pe text. Erudiţia, temeinica documentare, precizia, rigoarea şi originalitatea caracterizează contribuţiile lui Mircea Eliade prin care folclorul românesc se integrează în mod firesc în universalitate.

IV.***Eseist*** Eliade a selectat o mică parte din cele peste o mie de eseuri ale sale, publicându-le în trei volume: *Oceanografie*(1934), *Fragmentariu*(1939) şi *Insula lui Euthanasius*(1943). Remarcăm varietatea tematică a problemelor dezbătute: filozofie a culturii, sociologie, etnologie, lingvistică, etimologie, teorie a literaturii. Sunt prezentaţi scriitori şi filosofi, discutându-se opere din literatura spaniolă, italiană, engleză, franceză şi română. Cele mai des întâlnite nume din spiritualitatea românească sunt: Eminescu, Hasdeu, Iorga, Pârvan şi Blaga. Una dintre ideile obsedante ale esteticii interbelice a lui Mircea Eliade este încrederea nestrămutată în destinul excepţional al României, în fertilitatea sa spirituală. Efervescenţa noastră culturală este comparată cu sterilitatea din Franţa, Italia sau Spania. Aceste contestări nu sunt făcute de un diletant demagog, ci de unul dintre cei mai avizaţi cunoscători ai literaturii universale, autor, încă de pe atunci, al câtorva pătrunzătoare analize asupra spiritualităţii occidentale, clasice şi moderne.

O dominantă a spiritualităţii româneşti asupra căreia atrage atenţia Mircea Eliade este prezenţa vie, permanentă a istoriei. Această dominantă culturală românească încă de la începuturile ei, de la Dimitrie Cantemir. Îngemănarea dintre specificul naţional, şi cel universal, continuitatea filonului românesc de-a lungul veacurilor şi creaţia populară ca permanent izvor al culturii noastre în muzică, plastică, literatură - iată dominantele spiritualităţii româneşti în viziunea lui Mircea Eliade.

V.***Romancier, nuvelist*** Primul roman, *Isabel şi apele diavolului*(1930) apare în timp ce autorul se alfa în India. Celebritatea scriitorului se datorează romanului autobiografic *Maitreyi*(1933). Romanul imediat următor, *Întoarcerea din rai* (1934) îi prezintă pe tinerii propriei generaţii - fără ideal şi fără certitudini - în miezul evenimentelor sociale din 1932-1933. Folosind tehnica monologului interior, autorul plasează acţiunea la cafeneaua Corso, în redacţia unui ziar şi la uzinele Griviţa, în timpul grevei. Romanul se încheie cu sinuciderea personajului principal, Paul Anicet, care-şi pusese întrebarea dacă un bărbat poate iubi, în acelaşi timp şi cu aceeaşi intensitate, două femei. Aparent o continuare a romanului *Huliganii*, frescă socială de o deosebită autenticitate şi complexitate, care-şi are propria sa autonomie. Scriitorul renunţă la tehnica monologului interior, deşi e convins că noua modalitate e infinit mai facilă. Acţiunea se desfăşoară pe mai multe planuri, mai ales în Bucureştii anilor 1931-1934. Personajele sunt, în marea majoritate, tineri între 18 şi 25 de ani, având în ei ceva din nihilismul eroilor lui Dostoevski. Nonconformişti, cu o uriaşă încredere în ei, considerând problemele de sexologie esenţiale, cred că lumea începe cu ei. Plini de contradicţii, nu le pasă de prieteni sau de propria familie, nu-şi respectă cuvântul dat, nu au nici milă, nici complexe. Cartea pune în discuţie problema conflictului dintre generaţii şi a destrămării familiei. Crearea unor personaje viabile, care se comportă şi discută dezinvolt într-o societate zugrăvită cu fervoare - iată unul dintre meritele principale ale cărţii.

În *Domnişoara Christina*(1936) şi *Şarpele*(1937) fantasticul are profunde rădăcini în folclorul românesc. *Nuntă în cer*(1938) e o fascinantă poveste de dragoste, considerată după aproape un jumătate de veac de la apariţie (1984) cel mai bun roman

* *Hermeneutică* - arta sau ştiinţa de a interpreta textele vechi, în special textele biblice; ştiinţa exegezei

străin publicat în Italia. Scrisă în limba română între 1949 şi 1954, *Noaptea de Sânziene* a apărut în traducere franceză în 1955 sub titlul *Forêt interdite*. Ulterior, a fost tipărită şi în românește, într-un tiraj redus, la Paris, în 1971. În ţară cartea nu a putut să apară decât după decembrie 1989. Amplă frescă social-istorică, cu numeroase personaje, *Noaptea de Sânziene* a fost socotită de autor drept capodoperă a sa. Acţiunea se petrece în 1936 şi 1948, cu întoarceri fireşti în timp. Cadrul romanului e cel românesc. Apar fugar şi peisaje din Anglia, Portugalia şi Franţa. Prezenţa ţării noastre e însă obsedantă, iar atmosfera epocii e de o autenticitate unică. Romanul prezintă magistral teroarea rebeliunii legionare şi vremurile tulburi postbelice. Lichelismul, oportunismul şi cameleonismul câtorva personaje apar în *aqua forte,* iar grotescul şi insolitul nu lipsesc. *Noaptea de Sânziene* conţine şi elemente fantastice, stranii, introduse în mod firesc în ţesătura realistă. Romanul pune problema "ieşirii din timp". Eroul ar fi vrut ca, pentru el, timpul să se oprească în loc.

Nuvelistica fantastică reprezintă un alt fascinant capitol, începând cu lucrările scrise în 1940 (*Nopţile la Serampore* şi *Secretul doctorului Honigberger*) şi sfârşind cu proza ultimelor patru decenii de viaţă, când au apărut capodoperele *La ţigănci*(1959) şi *Pe strada Mântuleasa*(1967).

În memorialistică, Mircea Eliade sintetizează drumul propriei sale vieţi: "*Traiectoria mea biografică şi culturală: Bucureşti, Calcutta, Lisabona, Paris, Chicago. Numai după epoca de activitate intensă şi frenetică de la 1933 la 1940, aveam dreptul să mă «detaşez» de momentul românesc şi să încep să mă gândesc să scriu pentru un public mai vast şi dintr-o perspectivă universală*".